

Alpska konvencija v Sloveniji

IZVLEČEK

Alpska konvencija je nastala na osnovi spoznanja alpskih držav, da je potrebno zaščititi naravne in kulturne vrednote ter hkrati podpreti trajnostno-sonaravni razvoj alpskega območja. Slovenija je ena izmed podpisnic te pomembne mednarodne pogodbe, ki povezuje 8 držav, 5971 občin in več kot 13 milijonov prebivalcev. Predstavljeni so nekateri osnovni informativni kazalci (demografski, prostorski) za slovensko območje Alpske konvencije in primerjani s celotno državo.

Ključne besede:

Alpska konvencija, prebivalstvo, raba tal, Slovenija.

ABSTRACT

Alpine Convention in Slovenia

The Alpine Convention emerged from the recognition of the alpine countries that it is necessary to protect the natural and cultural values and to support the sustainable development of the alpine area. Slovenia is one of the signers of this important international contract, which links together 8 countries, 5971 communities and more than 13 millions inhabitants. Some basic informative indicators (demographic, spatial) for the slovenian area of Alpine Convention are presented and compared to the whole country.

Key words:

Alpine Convention, population, land use, Slovenia.

Avtorica besedila in fotografij:

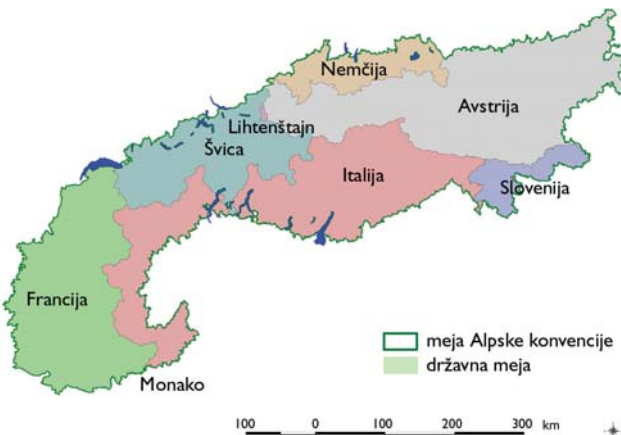
ANDREJA FERREIRA, mag. geog.,

Gozdarski inštitut Slovenije, Ljubljana, Slovenija

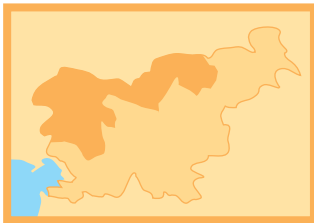
E-pošta: andreja.ferreira@gozdis.si

osebna izkaznica

Konvencija o varstvu Alp (Alpska konvencija) je mednarodna pogodba med Avstrijo, Francijo, Italijo, Monakom, Nemčijo, Lihtenštajnom, Slovenijo, Švico in Evropsko zvezo. Njen glavni namen (7) je zagotoviti varstvo in trajnostno-sonaravni razvoj alpskega prostora, obenem pa zaščititi gospodarske in kulturne interese prebivalcev, ki živijo na tem območju. Slovenija jo je podpisala leta 1993, ratificirala pa leta 1995, ko je tudi stopila v veljavo.

Slika 1: Območje Alpske konvencije v Evropi.

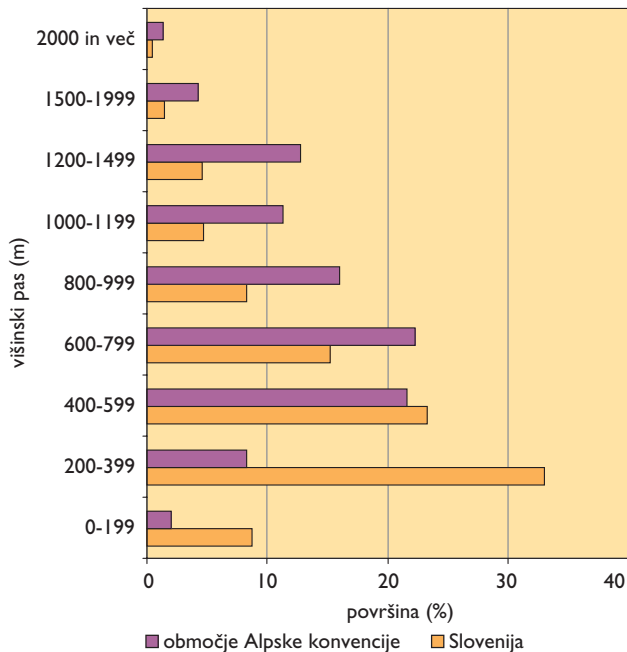
Konec leta 2003 je ratificirala še vse do sedaj podpisane protokole, ki iz nje izhajajo in natančneje določajo njeno izvajanje na različnih področjih. Ker gre za mednarodno pogodbo, ki so jo vse države podpisnice dolžne uresničevati, nas čudi dejstvo, da Slovenija (razen z nekaterimi osnovnimi podatki, kot so: velikost območja, seznam nekdanjih krajevnih skupnosti in občin na območju Alpske konvencije) ne razpolaga niti z osnovnimi informativno-primerjalnimi kazalci za območje Alpske konvencije v naši državi. Eden od razlogov je zagotovo premalo domišljena določitev meje Alpske konvencije v Sloveniji, saj ta poteka po mejah krajevnih skupnosti, ki so bile uradno ukinjene konec leta 1994, zato Statistični urad Republike Slovenije na tem prostorskem nivoju ne zbira statističnih podatkov. Celotna meja Alpske konvencije v Sloveniji ne sovпада niti z mejami katastrskih občin in še manj z občinskimi mejami (sovpadala ni niti z mejami bivših občin). Tudi sicer, predvsem z naravnogeografskega vidika, je primernost poteka meje Alpske konvencije v Sloveniji vprašljiva.

Območje Alpske konvencije v Sloveniji

Območje Alpske konvencije v Sloveniji obsega 6766,6 km², to je tretjina (33,4 %) države. Vanjo je vključenih 60 občin, od teh 43 v celoti in 17 delno. Z združitvijo digitalne karte območja Alpske konvencije v Sloveniji in digitalne karte naselij v Sloveniji smo ugotovili, da se na tem območju nahaja 1193 naselij, kar predstavlja slabo petino vseh naselij v Sloveniji. Po podatkih Popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj (6) je leta 2002 na območju Alpske konvencije živelo 365.614 prebivalcev oziroma 18,6 % vsega prebivalstva Slovenije. V preteklosti so se v literaturi (1, 2, 3, 4) pojavljali različni podatki o številu prebivalcev na območju Alpske konvencije v Sloveniji; najbolj natančen podatek v priročniku Alpska konvencija (1) navaja, da na tem območju živi 375.773 prebivalcev. Po podatkih nekaterih avtorjev pa tu živi okrog 650.000 ljudi; do takšnih rezultatov so prišli zaradi zajetja celotnih občin, ki vsaj delno s svojim ozemljem segajo na območje Alpske konvencije.

Slika 2:

Slika 3: Razporeditev površja po višinskih pasovih (8).

Območje Alpske konvencije se po nadmorskih višinah površja zelo razlikuje od Slovenije kot celote. V Sloveniji se tretjina površja uvršča v višinski pas od 200 do 399 metrov, v pasu od 200 do 599 metrov pa je kar 56,4 %. Na območju Alpske konvencije ima le desetina ozemlja nadmorsko višino pod 400 metrov, naslednji dve petini zajemata višinska pasova od 400 do 599 oziroma od 600 do 799 metrov, skoraj 46 % vsega površja pa se nahaja nad 800 metri (v Sloveniji manj kot petina ozemlja).

K močno precenjenemu številu prebivalstva so največ prispevala mesta (med njimi Maribor, Kranj, Nova Gorica), ki pa dejansko ležijo zunaj območja Alpske konvencije. Naselja znotraj Alpske konvencije imajo v povprečju 306,5 prebivalcev, po čemer se bistveno ne razlikujejo od slovenskega povprečja, ki znaša 327,5 prebivalcev na naselje. Leta 2002 je bilo znotraj Alpske konvencije registriranih 102.494 družin (18,4 % vseh družin v Sloveniji). Povprečna velikost gospodinjstva je bila s 3,1 osebe na gospodinjstvo nekoliko večja od slovenskega povprečja (2,8 osebe na gospodinjstvo).

Skoraj polovica površja nad 800 metri

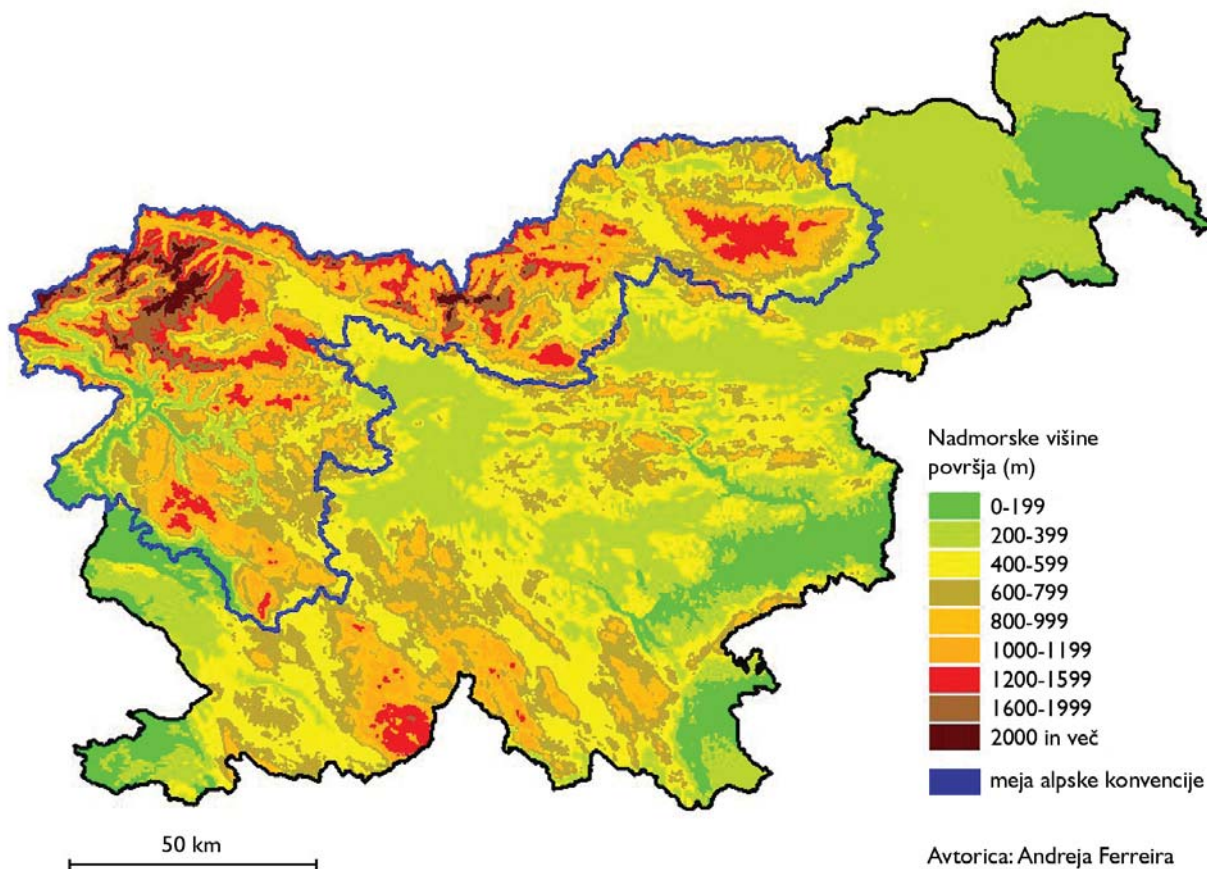
Prevlada večjih nadmorskih višin na območju Alpske konvencije se odraža tudi v razporeditvi naselij. Kar 36 % vseh naselij se nahaja v višinskem pasu od 400 do 599 metrov, na drugem mestu je s četrtino naselij zastopan višinski pas med 600 in 799 metrov, tretja močnejša koncentracija pa je na nadmorskih višinah od 200 do 399 metrov, kjer najdemo petino naselij. Še v pasu od 800 do 999 metrov je več kot desetina vseh naselij, medtem ko je v višjih pasovih delež naselij zanemarljiv. Od 14 slovenskih naselij, katerih nadmorska višina presega 1000 metrov, se jih kar 13 nahaja na območju Alpske konvencije. Nad nadmorsko višino 1200 metrov so registrirana tri naselja: Rogla, Goreljek in Velika Planina, pri katerih pa ne gre za stalno poselitev, ampak za planšarske domove in turistične objekte. V Sloveniji kot celoti je skoraj polovica naselij v nadmorski višini od 200 do 399 metrov. Sledi višinski pas od 400 do 599 metrov, kjer najdemo četrtino naselij, z dobro desetino pa sta močnejše zastopana še pasova od 0 do 199 ter od 600 do 799 metrov.

Preglednica 1: Osnovni prostorski in demografski kazalci za območje Alpske konvencije v Sloveniji (5, 6).

kazalec	Slovenija	Alpska konvencija	delež (%)
površina (km ²)	20.272,9	6.766,6	33,4
število občin	193	60 (43 v celoti in 17 delno)	31,1
število naselij	5997	1193	19,9
število prebivalcev	1.964.036	365.614	18,6
število družin	555.945	102.494	18,4

Preglednica 2: Razporeditev naselij po višinskih pasovih - primerjava med območjem Alpske konvencije in Slovenijo (5, 8).

višinski pas (m)	število naselij		delež naselij (%)	
	Slovenija	območje Alpske konvencije	Slovenija	območje Alpske konvencije
0-199	675	69	11,2	5,8
200-399	2900	248	48,4	20,8
400-599	1528	432	25,5	36,2
600-799	695	300	11,6	25,1
800-999	184	131	3,1	11,0
1000-1199	12	10	0,2	0,8
1200-1599	2	2	0,0	0,0
1600-1999	1	1	0,0	0,0
2000 in več	0	0	0,0	0,0
skupaj	5997	1193	100	100

Slika 4: Obseg Alpske konvencije v Sloveniji in nadmorske višine površja (8).

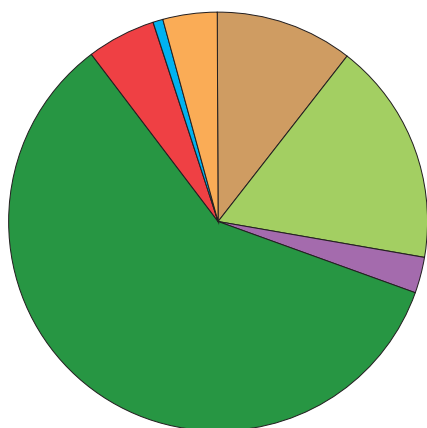

Slika 5:

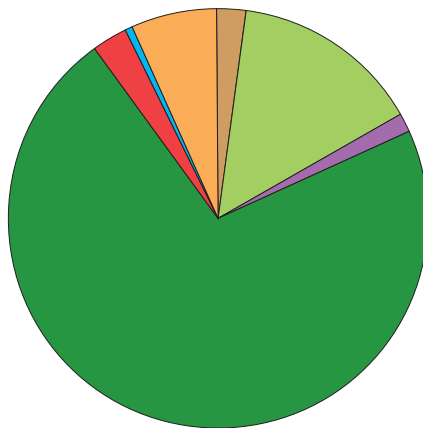
Raba tal

Rabo tal smo analizirali na osnovi Karte rabe tal (9), ki so jo izdelali na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano leta 2002, saj predstavlja najbolj ažuren in natančen posnetek stanja v Sloveniji. Karta obsega 21 kategorij rabe tal, izdelana (10) pa je bila na osnovi fotointerpretacije letalskih posnetkov, ki so večinoma iz obdobja med letoma 1997 in 2000. Najmanjša kartirana površina se je gibala med 10 m²

(za pozidane površine in vode) ter 5000 m² (za večji del kmetijskih površin, gozdov in ostalih naravnih površin: zamočvirjena zemljišča, gorski travniki, ruševje, gola skala, melišča). Na območju Alpske konvencije prevladuje gozd (in ostale poraščene površine) s skoraj 72 %, ki ga je v primerjavi s celotno državo za 12,5 % več, čeprav je že na nivoju Slovenije delež gozda visok (59,3 %) in še narašča. Na drugem mestu so travniki s 15 % (v Sloveniji 17,2 %), od tega je nekaj več kot polovica ekstenzivnih travnikov.

Slika 6: Raba tal na območju Alpske konvencije (9).

Slika 7: Raba tal v Sloveniji (9).

- njive in vrtovi
- travniki
- ostale kmetijske površine
- gozd in ostale poraščene površine
- pozidana in sorodna zemljišča
- voda
- ostalo

Na tretje mesto se s 4 % uvrščajo odprta zemljišča brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom (zemljišča, prekrita z golimi skalami, melišča in ostale gole površine), v Sloveniji je takšnih površin le 1,4 %. Pozidanih in sorodnih površin je skoraj 3 %, v Sloveniji pa več kot 5 %. Sledijo njive in vrtovi, ki se raztezajo na dobrih 2 % površin (Slovenija v celoti: skoraj 11 %). V zaraščanju je 1 % površin na območju Alpske konvencije, kar je presenetljivo celo nekaj manj kot v celotni Sloveniji, kjer se zarašča 1,2 % ozemlja. Vse ostale kategorije rabe tal so zastopane z manj kot 1 % površja.

Slika 8:

Alpska konvencija: med pričakovanji in realnostjo

Slovenski alpski prostor se podobno kot sosednja alpska območja sooča z odseljevanjem prebivalstva, opuščanjem kmetijstva, intenzivnim zaraščanjem, izgubo avtohtone podobe naselij in razpadanjem kulturne pokrajine. Alpski prostor je izpostavljen tudi vedno množičnejšemu turizmu ter prometnim tokovom, ki marsikje že ogrožajo občutljive gorske ekosisteme. Ohranjanje poselitve in kulturne pokrajine (ob sočasnem upoštevanju ekoloških razmer) je v takšnih razmerah za državo velik izziv. Alpska konvencija in njeni protokoli so dobra podlaga trajnostno-sonaravnemu razvoju tega prostora/območja, s strani države in lokalnih skupnosti pa bo potrebnega veliko napora, da se bodo zapisani cilji začeli uresničevati tudi v praksi. Kljub temu ne gre izgubljati optimizma, saj so predvsem v tujini že uspešno izpeljali nekatere vzorčne projekte (uvajanje ekološko konkurenčnega kmetijstva, finančna nadomestila za učinkovitejše zagotavljanje funkcij gozda ter za ohranjanje pitnih in hidroenergetskih virov, pospeševanje okolju prijaznega turizma, vključevanje domačih proizvodov v turistično ponudbo, omejevanje individualnega in pospeševanje javnega prometa ipd.). Ena izmed prvih nalog alpskih držav, tudi Slovenije, pa je pridobitev kakovostnih podatkov za območje Alpske konvencije, k čemur smo poskušali vsaj minimalno prispevati tudi s pričujočim člankom.

Literatura

1. Alpska konvencija, 2003. Priročnik. Alpski signali I. Innsbruck.
2. Bätzing, W., Perlik, M., Dekleva, M. 1996: Urbanization and depopulation in the Alps. Mountain research and Development 15/4. Boulder, Colorado.
3. Bätzing, W. 2003: Die Alpen: Geschichte und Zukunft einer europäischen Kulturlandschaft. München.
4. Kladnik, D. 2003: Demografske značilnosti slovenskega alpskega prebivalstva. Slovenski alpski svet in Alpska konvencija. Ljubljana.
5. Podatki registra prostorskih enot, 2003. Geodetska uprava Republike Slovenije. Ljubljana.
6. Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
7. Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu Alp (Alpske konvencije). Ur. l. RS, št. 19-24/95. Ljubljana.
8. Digitalni model reliefa Insar DMV 100, Geodetska uprava Republike Slovenije (stanje 2001). Ljubljana.
9. Karta rabe tal, 2002. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana.
10. Interpretacijski ključ, 2002. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana.